

Denis Solodov

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Przestępstwo kradzieży w prawie oraz praktyce karnej Rosji i Polski

Kradzież należy do grupy statystycznie najczęściej popełnianych przestępstw zarówno w Polsce, jak i w Rosji. Na przykład w Rosji z 2 160 000 przestępstw zarejestrowanych przez organy ścigania karnego w 2016 r. ponad 40% to były kradzieże (dla porównania w poprzednim, 2015 r. ten wskaźnik wynosił 46%¹), a 3,4% stwarzające znacznie większe niebezpieczeństwo, grabieże i rozboje². Ze statystyk wynika również, że co trzecia kradzież była powiązana z włamaniem się do mieszkania lub innego pomieszczenia³. Niemniej jednak analizując opublikowane dane statystyczne można stwierdzić, że dynamika tego rodzaju przestępstw od lat pozostaje na tym samym, stosunkowo stabilnym poziomie. Do „liderów” natomiast, jeśli chodzi o roczny przyrost liczby rejestrowanych przestępstw, należą przestępstwa związane z nielegalnym obrotem narkotykami, za które odpowiedzialność została przewidziana w art. 228–233 k.k. Rosji⁴. Na drugim miejscu pod względem dynamiki pozytywnej znajdują się przestępstwa o charakterze terrorystycznym, których w 2016 r. było zarejestrowanych 2 227, o 44,8% więcej niż w poprzednim, 2015 r.⁵ Warto jednak zwrócić uwagę na to, że ten obraz, który wyłania się ze statystyk oficjalnych dotyczących przestępstwa kradzieży, nie jest do końca pełny. Podane liczby dotyczą ogólnie kradzieży jako czynu z art. 158 k.k. Rosji („Kradzież”). W rzeczywistości w przepisie z art. 158 k.k. Rosji został ujęty nie jeden, a cztery rodzaje danego przestępstwa: typ podstawowy kradzieży i trzy typy kwalifikowane (z nich dwa należące do kategorii przestępstw średniej ciężkości, a jeden do kategorii przestępstw cięż-

¹ Informacje statystyczne MSW Rosji za styczeń-grudzień 2016 roku, <https://мвд.рф/reports/item/7087734/> (data dostępu: 08.02.2017 r.).

² Informacje statystyczne MSW Rosji za styczeń-grudzień 2015 roku, <https://мвд.рф/reports/item/9338947/> (data dostępu: 08.02.2017 r.).

³ Ibidem.

⁴ „Российскаягазета”, N 113, 18.06.1996, N 114, 19.06.1996, N 115, 20.06.1996, N 118, 25.06.1996 z późniejszymi zmianami.

⁵ Informacje statystyczne MSW Rosji za styczeń-grudzień 2016 roku, <https://мвд.рф/reports/item/7087734/> (data dostępu: 08.02.2017 r.).

kich⁶). Jeśli popatrzymy na oficjalne dane statystyczne, to nie zobaczymy informacji dotyczących liczb zarejestrowanych czy wykrytych kwalifikowanych typów przestępstwa kradzieży. Wyjątek stanowią kradzieży powiązane z włamaniem się do mieszkań, które są liczone oddzielnie. Informacje dotyczące liczby osób skazanych za kradzieży popełnione w okolicznościach obciążających (przestępstwa należące do kategorii przestępstw średniej ciężkości) czy szczególnie obciążających (przestępstwa należące do kategorii przestępstw ciężkich), można znaleźć w statystykach penitencjarnych⁷. Z tych danych m.in. wynika, że ogólna liczba osób osadzonych za popełnienie kradzieży wynosi około 30% liczby skazanych. Z nich niewiele ponad jedna trzecia to są osoby skazane za kradzież kwalifikowaną i odbywające karę realnego pozbawienia wolności w zakładach karnych⁸. Dla porównania na dzień 1 stycznia 2017 r. w zakładach penitencjarnych na terytorium Rosji znajdowało się ponad 630 000 osadzonych (z nich 107 304 to były osoby umieszczone w aresztach śledczych)⁹.

W Polsce ogólna liczba przestępstw stwierdzonych w 2015 r. wyniosła 833 281. Blisko jedna trzecia z nich to były kradzieże¹⁰. W ostatnich latach odnotowano jednak znaczny spadek liczby tych przestępstw. Na przykład w 2012 r. liczba kradzieży stwierdzonych wyniosła 230 751, w 2013 r. – 214 689, w 2014 r. – 183 362, a w 2015 r. – 145 464. Głównym powodem redukcji liczby kradzieży nie było jednak podniesienie skuteczności działań zapobiegawczych oraz wykrywczych. Wykrywalność danego rodzaju przestępstw w Polsce, podobnie jak i w Rosji, oscyluje stabilnie na stosunkowo niskim poziomie. W Polsce w 2014 r. to było 28,9%, a w 2015 r. – 28,1%¹¹. W Rosji w 2015 r. wykryto 38,3% zarejestrowanych kradzieży¹², a w 2016 r.

⁶ W odróżnieniu od polskiego prawa karnego, w Rosji ustawodawca dokonał podziału przestępstw na kategorie ze względu na ich ciężar, czyli poziom szkodliwości społecznej mierzonej w oparciu o zagrożenie ustawowe. Na tej podstawie wyróżniane są przestępstwa niewielkiej ciężkości (umyślne i nieumyślne zagrożone karą nieprzekraczającą dwóch lat pozbawienia wolności), średniej ciężkości (umyślne i nieumyślne zagrożone karą nieprzekraczającą pięciu lat pozbawienia wolności), ciężkie (umyślne zagrożone karą nieprzekraczającą dziesięciu lat pozbawienia wolności), szczególnie ciężkie (zagrożone karą powyżej dziesięciu lat pozbawienia wolności lub karą surowszą).

⁷ Por.: K. Łaskowska, *Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego*, Białystok, 2016, s. 342–343.

⁸ Обзор судебной статистики и деятельности федеральных судов общей юрисдикции и мировых судей в 2014 г. (рассмотрение уголовных дел), „Российская юстиция” 2015, N 12, s. 60–64.

⁹ Краткая характеристика уголовно-исполнительной системы, <http://www.fsin.su/structure/inspector/iao/statistika/Kratkaya%20har-ka%20UIS/> (data dostępu: 15.02.2017).

¹⁰ <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/121461,Rok-2015-bardziej-bezpieczny.html?search=234333738> (data dostępu: 08.02.2017).

¹¹ *Postępowania wszczęte, przestępstwa stwierdzone i wykrywalność w latach 1999 – 2015*, <http://statystyka.policja.pl/st/ogolne-statystyki/47682,Postepowania-wszczone-przestepstwa-stwierdzone-i-wykrywalnosc-w-latach-1999-2015.html> (data dostępu: 23.12.2016.).

¹² Informacje statystyczne MSW Rosji, <https://мвд.рф/reports/item/7087734/> (data dostępu: 08.02.2017).

– 37,8%¹³. Istotne zmiany w dynamice ujawnianych kradzieży w Polsce mają bezpośredni związek z podniesieniem na końcu 2013 r. progu kwalifikującego czyn zabroniony do statusu przestępstwa. Przed 2014 r. za przestępstwo uznawano kradzież mienia o wartości powyżej określonej kwoty stałej. W ramach nowelizacji prawa wykroczeń wprowadzono nowy sposób obliczania wartości granicznej szkody w przypadku kradzieży. Po zmianach granica przepołowienia została ustalona w kwocie zmiennej, równej jednej czwartej minimalnego wynagrodzenia. W 2014 r. było to 420 zł, w 2015 r. – 437,5 zł, a w 2016 r. – 462,50 zł. Od 1 stycznia 2017 r. kwota graniczna ma wynosić 500 zł. Nowe rozwiązania dotyczące przestępstw kradzieży spotkały się z ostrą krytyką, przede wszystkim ze strony przedsiębiorców, którzy po podniesieniu progu granicznego obawiali się znaczącego wzrostu liczby kradzieży sklepowych. W 2014 r. Polska Izba Handlu wystosowała do Rzecznika Praw Obywatelskich wnioski z prośbą o wystąpienie do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z Konstytucją zmiany art. 119 § 1 k. w. jako sprzecznej z zasadą ochrony własności obywateli¹⁴. Krytycy zarzucają nowelizacji to, że na przykład sprawca może dopuścić się kradzieży mienia o wartości niewiele przekraczającej $\frac{1}{4}$ aktualnego jego poziomu. Wówczas w wypadku podniesienia minimalnego wynagrodzenia może liczyć na zmianę kwalifikacji prawnej czynu. Po nowelizacji sądy, ze względu na wprowadzone niestabilne kryterium, muszą ponownie badać akty zakończonych postępowań karnych¹⁵. Stronnicy wprowadzonych zmian w kwestii rozgraniczenia przestępstwa kradzieży od analogicznego wykroczenia wskazują natomiast na pozorny (przy uwzględnieniu inflacji) charakter sztywności kwotowej granicy przepołowienia, co powoduje nieuzasadnione penalizowanie coraz bardziej błahych czynów¹⁶. W drugiej połowie 2016 r. pojawiła się informacja o planowanym przez Rząd Polski powrocie do wcześniejszego modelu kontrawercjonalizacji, który zakładał ustalenie sztywnej kwoty przepołowionej. W oficjalnych informacjach prasowych podano kilka powodów, dla których obecnie potrzebna jest taka zmiana. „Sądy każdego roku musiały dokonywać przeglądu tysięcy spraw..., by stwierdzić, czy dana kradzież, za którą kara nie została jeszcze w całości wykonana, nadal jest przestępstwem, czy już jedynie wykroczeniem”. Ta sytuacja, zdaniem przedstawicieli władz, sprawia, że „sprawcy kradzieży rzeczy o wartości niewiele przekraczającej ustawy próg przewlekali postępowania, by z początkiem nowego roku po-

¹³ Informacje statystyczne MSW Rosji, <https://мвд.рф/reports/item/9338947/> (data dostępu: 08.02.2017).

¹⁴ „Biuletyn Polskiej Izby Handlu”, nr 18, 2014, http://www.pih.org.pl/images/biuletyn_pih_nr_18_09_2014.pdf, (data dostępu: 9.02.2017).

¹⁵ A. Skowron, *Glosa do wyroku SN z dnia 6 sierpnia 2015 r.*, II KK 209/15. System Informacji Prawnej LEX, 2016.

¹⁶ P. M. Dudek, *Inflacja pieniądza a prawo karne*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 10, s. 74–75.

pełnione przez nich przestępstwo samoistnie przeistoczyło się w wykroczenie¹⁷. Niestety w opublikowanym komunikacie prasowym nie podaje się dokładnej liczby spraw, w których występowały opisane „nadużycia”, nie można więc z pewnością ustalić rzeczywistej skali danego zjawiska. Po wprowadzeniu zapowiadanych zmian należy oczekiwać pewnego „pogorszenia” danych statystycznych przy tych samych wskaźnikach wykrywalności. Na aprobatę zasługuje propozycja utworzenia „elektronicznego rejestru sprawców wykroczeń przeciwko mieniu, osób podejrzanych o popełnienie tych wykroczeń, obwinionych i ukaranych”, co ma usprawnić „obieg informacji o wcześniejszych postępowaniach dotyczących sprawców niewielkich pojedynczo kradzieży”¹⁸. Obecnie wymiana informacji na temat sprawców drobnych kradzieży pomiędzy jednostkami Policji w Polsce ma charakter ograniczony i nie zawsze jest skuteczna. W Rosji podobny mechanizm wymiany informacji istnieje od lat. Specjalna służba utworzona przy MSW Rosji – Główne Informacyjno-Analityczne Centrum, akumuluje w formie elektronicznej dane dotyczące skazań oraz przypadków pociągnięcia do odpowiedzialności administracyjnej. Rejestracja jest prowadzona według osób oraz według rodzajów popełnianych czynów zabronionych. Zebrane informacje są udostępniane organom ścigania na podstawie stosownych wniosków¹⁹. Co więcej, z przepisów obowiązującego k.p.k. Rosji z 2001 r. (art. 73)²⁰ wprost wynika obowiązek zbierania przez organ ścigania informacji, dotyczących popełnionych w przeszłości przez podejrzanego (osobę podejrzaną) przestępstw oraz wykroczeń administracyjnych. Oprócz tego w 2016 r. wprowadzono nowy rodzaj przestępstwa. Art. 158.1 k.k. Rosji przewiduje odpowiedzialność karną za popełnienie drobnej kradzieży, kwalifikowanej jako wykroczenie, przez osobę, która wcześniej popełniła podobne wykroczenie. Odpowiedzialność za dane przestępstwo następuje jednak pod warunkiem, że wartość skradzionego mienia przewyższy tysiąc rubli, ale będzie mniejszą niż dwa tysiące pięćset rubli (art. 158.1 k.k. Rosji). Nowe przestępstwo, ze względu na rozmiar kary, należy do kategorii przestępstw niewielkiej ciężkości (maksymalna możliwa kara za ten czyn wynosi rok pozbawienia wolności). Mimo to wprowadzenie odpowiedzialności karnej za powtórne popełnienie drobnej kradzieży, będącej *de facto* występkiem administracyjnym, należy oceniać jako ważny krok w kierunku skuteczniejszej prewencji kradzieży, który może posłużyć za pewny wzorzec dla ustawodawcy polskiego.

¹⁷ MS: skuteczne karanie sprawców kradzieży (komunikat, korekta), [http://centrumprasowe.pap.pl/cp/pl/news/info/69094,25,ms-skuteczne-karanie-sprawcow-kradziezy-\(komunikat-korekta](http://centrumprasowe.pap.pl/cp/pl/news/info/69094,25,ms-skuteczne-karanie-sprawcow-kradziezy-(komunikat-korekta) (data dostępu: 10.02.2017).

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Witryna oficjalna Głównego Informacyjno-Analitycznego Centrum MSW Rosji, https://мвд.рф/мвд/structure1/Centri/Glavnij_informacionno_analiticheskij_cen (data dostępu: 22.02.2017).

²⁰ «Российская газета», N 249, 22.12.2001, z późniejszymi zmianami.

Niestety, o konkretnych efektach reformy będzie można powiedzieć dopiero na końcu 2017 roku, na podstawie oficjalnych danych statystycznych.

W Rosji granica kontrawercjonalizacji pomiędzy przestępstwem (art. 158 k. k. Rosji) a wykroczeniem (art. 7.27 Kodeksu o naruszeniach administracyjnych Federacji Rosyjskiej²¹) została ustalona w kwocie stałej, która wynosi 2,5 tysiąca rubli (obecnie jest to równowartość około 150 zł). Warto jednak zwrócić uwagę na to, że od 2001 r. w Rosji, podobnie jak w chwili napisania artykułu w Polsce, obowiązywał ruchomy próg przepołowiony, który był obliczany na podstawie minimalnego rozmiaru wynagrodzenia pracownika – kwoty, której rozmiar określała specjalna ustawa federalna²². Za wykroczenie początkowo uznawano kradzież mienia, którego wartość nie przekraczała pięciokrotnego rozmiaru minimalnego wynagrodzenia. Pod koniec 2002 r. ten próg obniżono do jednego wynagrodzenia minimalnego, co było spowodowane zasadniczą podwyżką rozmiaru minimalnego wynagrodzenia. W 2008 r. wprowadzono sztywny wyznacznik kwotowy, który przez następne lata był przez ustawodawcę stopniowo powiększany. Równolegle w literaturze trwała dyskusja nad celowością powrotu do poprzedniego modelu kryminalizacji, stworzonego w oparciu o granicę ruchomą. Ustalanie granicy pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem w oparciu o rozmiar minimalnego wynagrodzenia pracownika obowiązujący w kraju nazywano rozwiązaniem lepszym. Model ruchomy teoretycznie o wiele prędzej dostosowywał się do realnej sytuacji w gospodarce kraju. To rozwiązanie miało jednak jedną zasadniczą wadę. Rozmiar minimalnego wynagrodzenia pracownika ustalany przez ustawodawcę federalnego nie odzwierciedlał rzeczywistego poziomu dochodów Rosjan, nie uwzględniał istotnych różnic w dochodach obywateli w zależności od regionu zamieszkania. Nieadekwatność rozmiaru minimalnego wynagrodzenia w stosunku do rzeczywistej sytuacji z wynagrodzeniami pracowniczymi w kraju wynika z niedoskonałości stosowanej przy jego obliczeniu metodyki. To było głównym powodem odejścia ustawodawcy od modelu przewidującego ruchomą granicę przepołowienia w 2008 r., gdyż z czasem należałoby oczekiwać zwiększenia liczby w istocie swojej małoznacznych przestępstw. Ruchoma granica przepołowienia budziła również zastrzeżenia natury formalnej. Sąd Konstytucyjny Rosji, w jednym ze swoich orzeczeń, słusznie zwrócił uwagę na to, że akty prawne ustalające rozmiar minimalnego wynagrodzenia nie stanowią elementu prawa karnego, nie są częścią składową jego systemu. W związku z tym uwzględnienie rozmiaru minimalnego wynagrodzenia przy kwalifikacji prawnej czynu jest sprzeczne z obowiązującym prawem (co prawda dwóch sędziów Sądu zajęło w tej kwestii odmienne

²¹ «Российская газета», N 256, 31.12.2001 z późniejszymi zmianami.

²² Федеральный закон от 19.06.2000 N 82-ФЗ «О минимальном размере оплаты труда», «Российская газета», N 118, 21.06.2000 (z późniejszymi zmianami).

stanowisko, wypowiadając się w sposób bardzo podobny do argumentacji używanej wobec danego modelu w Polsce)²³. Z doniesień medialnych można wywnioskować, że w najbliższym czasie podejście ustawodawcy rosyjskiego, jeśli chodzi o model przepołowienia kradzieży, raczej się nie zmieni²⁴.

Warto zwrócić uwagę na to, że w doktrynie rosyjskiej od lat dyskutuje się na celowości pozostawienia kwestii rozgraniczenia przestępstw kradzieży od analogicznych występków, organowi procesowemu oraz sędziemu rozstrzygającemu w konkretnej sprawie karnej. W ten sposób granica karalności byłaby wyznaczana przez praktykę. To podejście ma swoje oczywiste względy, ale też nie jest pozbawione pewnych wad. Bezsprznaną zaletą danego modelu jest to, że pozwala na uniknięcie nadmiernej penalizacji mało znaczących czynów, co jest nieuniknione w przypadku stosowania kryterium formalnego, uwzględniającego wyłącznie wartość skradzionych rzeczy. *De facto* każdy z modeli stosowanych obecnie w porównywanych krajach, opiera się o fikcyjne założenie, że przekroczenie określonej kwoty zmienia istotę i charakter popełnionego czynu, który w zależności od wyceny przywłaszczzonego mienia może być kwalifikowany albo jako przestępstwo, albo jako wykroczenie zagrożone najwyżej karą aresztu. W rzeczywistości wartość skradzionego mienia jest kategorią zmienną, w pewnym aspekcie nawet mającą charakter subiektywny. Wiele zależy bowiem od pokrzywdzonego, poziomu jego dochodu, ogólnego poziomu dochodów w regionie zamieszkania, a czasem nawet w danej miejscowości (szczególnie w wypadku Rosji podobne zróżnicowanie w poziomie dochodów obywateli w zależności od regionu jest bardzo widoczne). Model sztywnej kwoty granicznej powoduje liczne komplikacje natury praktycznej w Rosji. W swojej praktyce autor nie raz spotykał się z sytuacją, kiedy wartość skradzionego mienia była „ustalana” przez organ procesowy wyłącznie na podstawie zeznań pokrzywdzonego lub oświadczenia jego przedstawiciela. Wniosków obrony o sprawdzenie podobnych twierdzeń organ procesowy z reguły nie uwzględniał, powołując się na swobodę w zakresie oceniania dowodów. Wprowadzeniu modelu zakładającego uznaniowość decyzji w przedmiocie rozgraniczenia przestępstw i wykroczeń kradzieży może sprzyjać bardziej elastycznej reakcji prawnokarnej. Z drugiej strony w przypadku Rosji mamy pewne doświadczenia negatywne, jeśli chodzi o uznaniowość decyzji dotyczących kwalifikacji prawnej poszczególnych ro-

²³ Определение Конституционного Суда РФ от 16 января 2001 г. N 1-О «По делу о проверке конституционности примечания 2 к статье 158 Уголовного кодекса Российской Федерации в связи с жалобой гражданина Скородумова Дмитрия Анатольевича», <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/12021642/> (data dostępu: 12.02.2017). ГАРАНТ.РУ: <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/12021642/#ixzz4YOMKmUai>

²⁴ Пор. П. Скобликов, Мелкие кражи – крупные последствия. Госдума предлагает увеличить порог уголовного преследования за кражи в пять раз, Юрист спешит на помощь, 2015, N 11, s. 5–8.

dzajów przestępstwa kradzieży. Część 2 art. 158 k.k. Rosji przewiduje odpowiedzialność karną za spowodowanie „znaczącego uszczerbku dla pokrzywdzonego”. W praktyce od daty wprowadzenia w życie nowego kodeksu karnego Rosji w 1997 r. ten przepis powodował nieuzasadnione zawyżenie kwalifikacji prawnej czynów bez koniecznych do tego podstaw, gdyż znaczącość uszczerbku była ustalana w oparciu o subiektywną ocenę pokrzywdzonego. Organy ścigania karnego mogły „poprawić” statystyki wykrywalności: przestępstwo kradzieży typu podstawowego, które należało do kategorii przestępstw niewielkiej ciężkości, po odpowiednim „pouczeniu” pokrzywdzonego i uzyskaniu od niego stosownych zeznań, można było zakwalifikować jako przestępstwo z części 2 art. 158 k.k. Rosji, tj. przestępstwo średniej ciężkości. Dopiero w 2016 r. ustawodawca ustalił minimalną dolną granicę uszczerbku znaczącego. Obecnie za znaczący uznaje się uszczerbek, który został oszacowany na kwotę wynoszącą co najmniej pięć tysięcy rubli.

W Polsce, jak już było wspomniane, kradzież uznaje się za przestępstwo pod warunkiem, że wartość przywłaszczonego mienia wynosi więcej niż 25 proc. płacy minimalnej brutto. Wyjątek stanowi kradzież energii, w przypadku której z punktu widzenia § 5 art. 278 k.k. Polski wartość nie ma znaczenia. Poniżej granicy kontrawercjonalizacji czyn stanowi wykroczenie, odpowiedzialność za które przewiduje Kodeks wykroczeń (art. 119 § 1 k.w.). Przepisu z art. 119 k.w. nie stosuje się, jeżeli przedmiotem czynu jest broń, amunicja, materiały lub przyrządy wybuchowe oraz jeżeli sprawca używa gwałtu na osobie albo grozi jego natychmiastowym użyciem, aby utrzymać się w posiadaniu zabranego mienia, a gdy chodzi o zabranie innej osobie mienia w celu przywłaszczenia, także wtedy, gdy sprawca doprowadza człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności (§ 1, 3 art. 130 k.w.).

Kryterium wartości skradzionych rzeczy ma szczególne znaczenie w sprawach o drobne kradzieże, m.in. kradzieże sklepowe. Zdarza się, że sprawcy ponoć dbają o to, żeby nie przekroczyć ustawowej granicy kryminalizacji. W praktyce zarówno w Rosji, jak i w Polsce, kwestia metody określania wartości skradzionego mienia stanowi przedmiot dyskusji. W przypadku kradzieży sklepowej sprzedawca może ustalać cenę sprzedażową, czy cenę promocyjną na wystawiony towar. W Polsce przyjmuje się, że za wartość skradzionego towaru „należy przyjąć wartość po jakiej towar został zakupiony przez właściciela sklepu tj., ile za niego zapłacono”. W przypadku ustalenia przez sprzedającego ceny promocyjnej uwzględnia się wartość rzeczywistą (rynkową) w dniu kradzieży²⁵. W orzecznictwie natomiast wyrażony został pogląd, że „w przypadku zaboru chodzi nie o szkodę lecz o wartość rzeczy, a tę najlepiej odzwierciedla wartość rynkowa, a taką jest cena sklepo-

²⁵ Pytanie nr 37, Policyjne Centrum Informacyjne, <https://www.wspol.edu.pl/pci/quest.php?panel=2&idedit=910> (data dostępu: 23.12.2016).

wa”²⁶. Na cenę towaru składa się podatek VAT oraz marża sprzedawcy. „Podatek VAT jest (...) podatkiem cenotwórczym, a więc wpływa bezpośrednio na cenę towaru dla konsumenta. Konsument nie ma (...) możliwości legalnego zakupu towarów bez tego podatku. Podobnie konsument kupuje towar w sklepie detalicznym, a więc na wartość towaru składa się też marża sprzedawcy (...) Nie ma powodów, żeby dla sprawcy kradzieży wartość towaru liczyć według kosztów jego produkcji (nawet bez marży (zysku) producenta), a w dodatku bez podatku VAT, skoro dla przeciętnego obywatela wartość ta oznacza zapłacenie marż i podatku. Inną rzeczą jest natomiast wysokość szkody poniesionej przez pokrzywdzoną, bowiem ta kwota nie powinna obejmować utraconych pożytków, a więc powinna być pomniejszona o marże i może być pomniejszona o podatek VAT, ale tylko wówczas, jeśli pokrzywdzony ten podatek odliczył”²⁷. Pewną specyfikę ma wycena skradzionego telefonu czy *smartphonu*. W doktrynie można spotkać opinię, że „szkoda poniesiona przez właściciela telefonu w następstwie kradzieży telefonu to cena zakupu telefonu u operatora, a dla operatora szkoda to cena zakupu aparatu telefonicznego u producenta, pomniejszona o cenę zapłaconą przez klienta i przychody z tytułu opłat za świadczone temu klientowi usługi. W konsekwencji (...) wartość zagarniętego przez sprawcę mienia odpowiada cenie zakupu telefonu u producenta pomniejszonej o jego zużycie, a nie cenie zakupu aparatu przez klienta u operatora, pomniejszonej o jego zużycie”²⁸.

Kradzieże sklepowe mogą być popełniane przez grupę osób, z których wszyscy albo tylko część faktycznie dokonuje zaboru towaru. W orzecznictwie polskim przyjmuje się, że w tym przypadku wartość skradzionego towaru ulega zsumowaniu.

W Rosji Plenum Sądu Najwyższego w swoim postanowieniu z dnia 27 grudnia 2002 r. nr 29 „O praktyce sądowej w sprawach o kradzieży, grabieży i rozboje” wskazało na to, że w każdym wypadku granicznym należy ustalać „wartość faktyczną” przywłaszczonego mienia. W postanowieniu nie ma jednak bardziej konkretnych wskazówek, co należy rozumieć pod „wartością faktyczną”. W postanowieniu Sądu Konstytucyjnego Rosji z dnia 22 kwietnia 2010 r. nr 597-O-O, które w tym konkretnym przypadku nie jest dla sądów rosyjskich wiążącym, mówi się o tym, że należy brać pod uwagę cenę sprzedażową skradzionego towaru, nie zaś cenę ustaloną przez producenta, hurtownię czy na przykład oszacowaną przez ubezpieczyciela²⁹. W praktyce

²⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2014 r., sygn. akt II KK 108/14.

²⁷ Wyrok Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 10 maja 2013 r., sygn. akt V Ka 268/13.

²⁸ M. Rogalski, *Przestępstwo kradzieży telefonu komórkowego*, „Palestra” 2005, nr 3–4, s. 51.

²⁹ Определение Конституционного Суда РФ от 22.04.2010 N 597-О-О «Об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданина Ушакова Дениса Сергеевича на нарушение его конституционных прав примечанием 4 к статье 158 Уголовного кодекса Российской Федерации», <http://base.garant.ru/1795365/> (data dostępu: 12.02.2017).

wartość skradzionego mienia najczęściej jest ustalana w oparciu o cenę towaru, o której decyduje sprzedawca³⁰. To rozwiązanie należy do dyskusyjnych. Pokrzywdzony siłą rzeczy należy do grupy uczestników postępowania, którzy są zainteresowani określonym, korzystnym dla nich wynikiem sprawy. Niezrozsądne byłoby więc „powierzenie” pokrzywdzonemu tak ważnej z punktu widzenia kwalifikacji prawnej czynu funkcji, jak określenie wartości przywłaszczonego mienia. W praktyce w Rosji często się pojawia taki argument, że nie należy też łączyć pojęcia „szkoda” z pojęciem „wartość skradzionego mienia”, ponieważ sposoby ich obliczenia się różnią.

Kradzież, zgodnie z art. 278 k.k. Polski, jest zabór w celu przywłaszczenia cudzej rzeczy ruchomej. Art. 278 opisuje cztery typy przestępstwa kradzieży:

- 1) typ podstawowy – określony w art. 278 § 1;
- 2) kradzież programu komputerowego – określoną w art. 278 § 2;
- 3) kradzież energii elektrycznej lub karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego – art. 278 § 5;
- 4) typ kwalifikowany kradzieży z art. 278 § 1 – art. 294, w którym znamieniem kwalifikującym jest kradzież mienia znacznej wartości lub dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury³¹.

Ustawodawca rosyjski również wyróżnia cztery rodzaje kradzieży, tylko w oparciu o inne kryteria:

- 1) typ podstawowy – część 1 art. 158 k.k. Rosji;
- 2) kradzież kwalifikowana należąca do kategorii przestępstw średniej ciężkości – część 2 art. 158 k.k. Rosji (popelnienie kradzieży w składzie grupy osób, popelnienie kradzieży z nielegalnym przedostaniem się do pomieszczenia lub innego miejsca przechowywania rzeczy, popelnienie kradzieży związanej z wyrządzeniem znacznej szkody, popelnienie kradzieży kieszonkowej);
- 3) kradzież kwalifikowana należąca do kategorii przestępstw średniej ciężkości – część 3 art. 158 k.k. Rosji (popelnienie kradzieży z nielegalnym przedostaniem się do mieszkania, popelnienie kradzieży z przewodu naftowego, gazowego, popelnienie kradzieży w dużym rozmiarze, tj. powyżej dwustu pięćdziesięciu tysięcy rubli);
- 4) kradzież kwalifikowana należąca do kategorii przestępstw ciężkich – część 4 art. 158 k.k. Rosji (popelnienie kradzieży w składzie zorganizowanej grupy przestępczej, popelnienie kradzieży w szczególnie dużym rozmiarze, tj. o wartości rzeczy skradzionych wynoszącej jeden milion rubli lub wyższej).

³⁰ П. С. Яни, Размер хищения, Законность, 2016, N 11, s. 37–42.

³¹ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna / Tom III, Komentarz do art. 278–363 k.k.*, wyd. IV, Wolters Kluwer, 2016, <https://sip-1lex-1pl-1lex-2nowy.han.uwm.edu.pl/#/komentarz/587225529/495328> (data dostępu: 03.03. 2017).

Niestety w praktyce ustalenie faktu popełnienia przestępstwa przez grupę osób czy zorganizowaną grupę przestępczą stwarza pewne problemy. Kryteria, na podstawie których są rozgraniczane różne rodzaje grup przestępczych (a takich grup zgodnie z art. 35 k.k. Rosji jest cztery), mają charakter ogólnikowy. W orzecznictwie i doktrynie prawa karnego nie znajdziemy jasnych wskazówek, które by sprzyjały formowaniu jednoznacznej praktyki w tym zakresie.

Na uwagę zasługuje przepis z art. 278 k.k. § 3, który przewiduje odpowiedzialność karną za „wypadek mniejszej wagi” jako uprzywilejowany rodzaj przestępstwa kradzieży. W orzecznictwie polskim ukształtował się pogląd, że o podobnej ocenie czynu „decyduje” stopień jego społecznej szkodliwości, na który składają się rodzaj i charakter naruszonego dobra prawnego, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, motywację i cel działania sprawcy³². Zwraca się uwagę na to, że o możliwości przyjęcia wypadku mniejszej wagi decyduje nie tylko wysokość wyrządzonej szkody³³. „O uznaniu konkretnego czynu zabronionego za wypadek mniejszej wagi decyduje całościowa ocena jego społecznej szkodliwości jako zmniejszonej do stopnia uzasadniającego wymierzenie kary według skali zagrożenia ustawowego, przewidzianego w przepisie, wyodrębniającym wypadek mniejszej wagi w kategorii przestępstw określonego typu. Na ocenie tej ważą przesłanki dotyczące zarówno przedmiotowej, jak i podmiotowej strony czynu”³⁴.

W prawie karnym rosyjskim ustawodawca nie stosuje podobnej metody. To nie oznacza jednak, że rozmiar wyrządzonej szkody nie jest brany pod uwagę. Zgodnie z częścią 2 art. 14 nie będzie stanowiło przestępstwa działanie sprawcy, które tylko formalnie wypełnia znamiona czynu zabronionego. Natomiast w istocie swojej nie stwarza niebezpieczeństwa dla społeczeństwa. O uznaniu czynu za niestwarzający zagrożenia dla społeczeństwa w praktyce decyduje nie wartość skradzionego mienia (z reguły w tej kwestii organy procesowe oraz sądy rosyjskie przejawiają nadmierny formalizm), lecz specyficzny charakter samego czynu, wyjątkowo nietypowy sposób działań sprawcy. Na przykład w jednej ze spraw podejrzany wyniósł z mieszkania pokrzywdzonego rozłożoną na części strzelbę myśliwską. Próbował ją złożyć na klatce schodowej. Po kilku nieudanych próbach postanowił zanieść

³² Wyrok SN z dnia 14 stycznia 2004 r., V KK 121/03, Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach karnych 2004, poz. 106, s. 87–88; por.: P. Lewczyk, *Wypadek mniejszej wagi w polskim kodeksie karnym (uwagi de lege lata i postulaty de lege ferenda)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 7–8, s. 28–38; J. Brzezińska, *Kilka uwag o „wypadku mniejszej wagi”*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, Tom XXXI, AUWr nr 3591, Wrocław, 2014, s. 37–51.

³³ Wyrok Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 5 listopada 2013 r., IV Ka 559/13, LEX nr 1715350.

³⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2012 r., II Aka 183/12, LEX nr 1213782.

broń z powrotem do mieszkania i tam zostawić³⁵. W odróżnieniu od prawa karnego polskiego, w przypadku stwierdzenia nieznacznego charakteru popełnionej kradzieży przez organ procesowy lub sąd, sprawa karna podlega umorzeniu, a jego sprawca nie ponosi odpowiedzialności karnej.

Ustawodawca polski odrębnie spenalizował jako ciężki występki, popełnienie przestępstwa kradzieży w specyficzny sposób – z włamaniem. W tym przypadku nie jest możliwa kwalifikacja czynu na podstawie Kodeksu wykroczeń, jeśli wartość przywłaszczonego przez sprawcę mienia nie osiąga granicy ustawowej (art. 130 § 2 k.w.)³⁶.

Ten rodzaj kradzieży składa się z dwóch kolejnych etapów, czyli czynności wykonawczych:

- włamanie się, tj. szeroko ujmując usunięcie przez sprawcę przeszkód fizycznych służących zabezpieczeniu cudzej rzeczy³⁷;
- przywłaszczenie przez sprawcę cudzej rzeczy ruchomej, jej zabór.

Pojęcie „włamanie się” jako znamię ustawowe przestępstwa przewidzianego w art. 279 k.k. jest nieostre i należy do dyskusyjnych. W doktrynie prawa polskiego istnieje kilka teorii promujących różne sposoby interpretacji danego pojęcia. Na przykład teoria niebezpieczeństwa, czyli teoria siły fizycznej, odwołuje się do wykładni słownikowej, semantycznej danego terminu. Sprawca musi użyć siły fizycznej, aby usunąć zainstalowaną przez właściciela rzeczy przeszkodę. Natomiast teoria zabezpieczenia uwzględnia to, że nie zawsze istnieje potrzeba użycia znacznego wysiłku fizycznego przez sprawcę (szeroka wykładnia terminu „włamanie”). Kluczowe znaczenie ma fakt, że wyraźnie zaznaczono, iż wstęp bez zezwolenia dysponenta pomieszczenia jest zabroniony. Każda z tych teorii ma swoje ograniczenia, wady. Na przykład teoria „zabezpieczenia” pozwala na kwalifikowanie jako włamania „także sytuacji, w której sprawca widziałby właściciela próbującego bezskutecznie (np. z powodu awarii zamka) zamknąć swój pojazd, a następnie ukradłby pozostawiony otwarty samochód”³⁸. Cechę konstytutywną włamania się stanowi zamknięcie dostępu do mienia, tj. mienie musi znajdować się w pomieszczeniu zamkniętym. „Kradzież z włamaniem zachodzi wtedy, gdy

³⁵ «Бюллетень судебной практики Московского областного суда за третий квартал 2011 года» (утв. президиумом Мособлсуда 21.12.2011), http://www.mosoblsud.ru/p.php?CATEGORY=%D1%F3%E4%E5%E1%ED%E0%FF%20%EF%F0%E0%EA%F2%E8%EA%E0&CATEGORY_2=%C1%FE%EB%EB%E5%F2%E5%ED%FC%20%E8%20%EE%E1%EE%E1%F9%E5%ED%E8%FF%20%F1%F3%E4%E5%E1%ED%EE%E9%20%EF%F0%E0%EA%F2%E8%EA%E8 (data dostępu: 03.03. 2017).

³⁶ Por.: T. Krawczyk, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 czerwca 2007 r., IV KK 73/07*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 10, s. 138–142.

³⁷ Por.: Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13.02.2008 r., *Krakowskie Zeszyty Sądowe*, 2008, nr 4, s. 83.

³⁸ P. Nowak, *Wykładnia znamienia „włamanie” na gruncie art. 279 § 1 Kodeksu karnego*, „Palestra” 2013, nr 7–8, s. 94–97.

jej sprawca zabiera mienie w celu przywłaszczenia w następstwie usunięcia przeszkody materialnej, będącej częścią konstrukcji pomieszczenia zamkniętego lub specjalnym zamknięciem tego pomieszczenia, utrudniającym dostęp do jego wnętrza”³⁹. Do kategorii „pomieszczenia zamknięte” zaliczane są:

1. pomieszczenia zamknięte zasadnicze (budynki, budowle, lokale),
2. pomieszczenia zamknięte specjalne (skarbcce, skrytki, schowki, wagony towarowe, samochody-chłodnie, samochody-warsztaty lub inne środki lokomocji, służące do transportu ludzi lub mienia, a stanowiące pomieszczenia konstrukcyjnie zamknięte oraz oznakowane, np. plombą, zamknięte na zamki).

Włamanie się do innych pomieszczeń zamkniętych, do których można zaliczyć wszelkiego rodzaju przedmioty wykonane z drewna, metalu lub mas plastycznych (bańki na mleko, butle do przechowywania materiałów lotnych, kanistry, wszelkiego rodzaju opakowania, w jakich przechowuje się mienie do obrotu towarowego, transportu) nie stanowi znamiona przestępstwa z art. 279 k.k. Podobny czyn będzie kwalifikowany jako kradzież zwykła⁴⁰.

Włamanie się do mieszkania czy innego pomieszczenia w celu popełnienia kradzieży w prawie karnym rosyjskim również jest rozpatrywane jako okoliczność obciążająca. Ustawodawca rosyjski rozgranicza jednak włamanie się do pomieszczenia (na przykład pomieszczenia gospodarczego) od włamania się do mieszkania.

W rosyjskim prawie karnym za kradzież uważane jest działanie polegające na tajnym przywłaszczeniu cudzego mienia (część 1 art. 158 k.k. Rosji). Tajny charakter kradzieży z perspektywy ustawodawcy rosyjskiego ma istotne znaczenie, jeśli chodzi o odgraniczenie przestępstwa kradzieży od innych przestępstw majątkowych, przede wszystkim od grabieży (otwarte przywłaszczenie) i rozboju (otwarte przywłaszczenie połączone z użyciem przemocy niebezpiecznej dla życia i zdrowia ludzkiego lub groźbą jej użycia). Odpowiedzialność za te ostatnie czyny jest zdecydowanie wyższa niż w przypadku kradzieży, również kradzieży kwalifikowanej. Kryterium tajności działań sprawcy w praktyce należy do kategorii dyskusyjnych. Zgodnie z wytycznymi Plenum Sądu Najwyższego Rosji⁴¹, za tajne należy uznać działania sprawcy polegające na przywłaszczeniu, zaborze faktycznym cudzego mienia, popełniane pod nieobecność jego właściciela, osoby, która ma prawa w stosunku do przedmiotu kradzieży (najemca, użytkownik faktyczny) lub osób postronnych, trzecich. Za tajne uważa się również zabór rzeczy w obecności właściciela lub innych osób, popełniony jednak w sposób niezauważalny dla nich. Nawet jeśli wymienione osoby mogły obserwować działania

³⁹ Uchwała SN z 25 czerwca 1980 r., sygn. akt VII KZP 48/78, OSNKW 1980, nr 8, poz. 65.

⁴⁰ Ibidem, s. 98.

⁴¹ Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 27.12.2002 N 29 «О судебной практике по делам о краже, грабеже и разбое», «Российская газета», N 9, 18.01.2003 (z późniejszymi zmianami).

sprawcy, a tamten bezpodstawnie uważał, że działa tajnie, popełniony czyn będzie można również uznać za kradzież. Z wytycznych można wywnioskować, że kryterium tajności działań ma charakter *stricte* subiektywny, wobec czego trudno się dziwić, że praktyka sądowa jest w tym zakresie niejednoznaczna. Na przykład sądy różnie kwalifikują działania sprawców w sytuacji, kiedy osoby trzecie, które obserwowały całe zdarzenie, nie zdawały sobie sprawy z tego, że na ich oczach jest popełniane przestępstwo polegające na bezprawnym zaborze cudzych rzeczy⁴². Kolejny problem, jeśli chodzi o kwalifikację prawną czynu, jest związany z obecnością podczas zaboru rzeczy osób bliskich sprawcy, kiedy sprawca może liczyć i liczy na ich pasywność i milczenie. Z punktu widzenia prawa (art. 5 k.p.k. Rosji⁴³) pojęcie „bliscy sprawcy” odnosi się do wąskiego grona osób najbliższych, z którymi sprawcę wiąże stosunek pokrewieństwa lub inna więź prawna (małżonek, opiekun itd.). W praktyce zdarza się, że sprawca przestępstwa kradzieży popełnia czyn w obecności znanej mu osoby lub osób niebędących osobami bliskimi w sensie prawnym. Obiektywnie taki czyn wypełnia znamiona przestępstwa kradzieży ze względu na to, że sprawca może liczyć na zachowanie jego działań w tajemnicy.

Podsumowując, należy stwierdzić, że podejście ustawodawcy rosyjskiego do przestępstwa kradzieży różni się od podejścia ustawodawcy polskiego. W doktrynie prawa karnego Rosji rozważa się celowość stosowania konkretnych formalnych modeli rozgraniczenia czynów przepołowionych. Na uwagę zasługuje idea pozostawienia decydującym procesowym swobody w kwestii kwalifikacji prawnej konkretnych czynów, kryminalizacja powtórnych wykroczeń kradzieży, wprowadzenie jedyne go ogólnokrajowego systemu zapewniającego skuteczną wymianę informacjami o popełnianych naruszeniach prawa, przestępstwach i wykroczeniach. Z drugiej strony rozwiązania prawne obowiązujące w Polsce, jeśli chodzi o sposób ujęcia przez ustawodawcę przestępstwa kradzieży, w większym stopniu sprzyjają formowaniu ujednoczonej praktyki niż skomplikowana, obciążona niejednoznacznością terminologią konstrukcja art. 158 k.k. Rosji. Szczególne zastrzeżenia budzi m.in. zaliczenie do obowiązkowych znamion przestępstwa kradzieży jej tajnego charakteru, niejednoznaczny charakter pojęcia „pomieszczenie”, problem z interpretacją przepisu o popełnieniu kradzieży w składzie grupy przestępczej oraz grupy zorganizowanej.

⁴² Por. A. Севрюков, Проблемы практики применения ст. 158 УК РФ, Уголовное право, 2009, N 6, s. 60–63.

⁴³ «Российская газета», N 249, 22.12.2001 (z późniejszymi zmianami).

Bibliografia

Literatura

- Brzezińska J., *Kilka uwag o „wypadku mniejszej wagi”*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, Tom XXXI, AUWr nr 3591, Wrocław, 2014.
- Dudek P. M., *Inflacja pieniądza a prawo karne*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 10.
- Krawczyk T., *Glosa do wyroku SN z dnia 26 czerwca 2007 r., IV KK 73/07*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 10.
- Łaskowska K., *Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego*, Białystok, 2016.
- Lewczyk P., *Wypadek mniejszej wagi w polskim kodeksie karnym (uwagi de lege lata i postulaty de lege ferenda)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 7–8.
- Nowak P., *Wykładnia znamienia „włamanie” na gruncie art. 279 § 1 Kodeksu karnego*, „Palestra” 2013, nr 7–8.
- Rogalski M., *Przestępstwo kradzieży telefonu komórkowego*, „Palestra” 2005, nr 3–4, s. 51.
- Skowron A., *Glosa do wyroku SN z dnia 6 sierpnia 2015 r., II KK 209/15*, System Informacji Prawnej LEX, 2016.
- Севрюков А., Проблемы практики применения ст. 158 УК РФ, Уголовное право, 2009, N 6ж.
- Скоблицов П., Мелкие кражи – крупные последствия. Госдума предлагает увеличить порог уголовного преследования за кражи в пять раз, Юрист спешит на помощь, 2015, N 11.
- Яни П. С., Размер хищения, Законность, 2016, N 11.

Orzecznictwo

- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13.02.2008 r., *Krakowskie Ze-szyty Sądowe*, 2008, nr 4.
- Uchwała SN z 25 czerwca 1980 r., sygn. akt VII KZP 48/78, OSNKW 1980, nr 8, poz. 65.
- Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 27.12.2002 N 29 «О судебной практике по делам о краже, грабеже и разбое», «Российская газета», N 9, 18.01.2003 (z późniejszymi zmianami).

Inne źródła

- Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, Tom III, Komentarz do art. 278–363 k.k., wyd. IV, Wolters Kluwer, 2016, <https://sip-1lex-1pl-1lex-2nowy.han.uwm.edu.pl/#/komentarz/587225529/495328>, (data dostępu: 03.03. 2017).

Summary

The offense of theft in the practice of criminal law in Russia and Poland

Keywords: criminal law, criminal procedure, a crime of theft, criminal responsibility, the process of proof, damage.

Theft belong to the group of statistically most commonly committed crimes in both Poland and Russia. The author compares the criminal law regulations in both countries, shows a differentiated approach of the legislature, exposes the basic problems of the legal practice.